

УДК 343

T. Savenkova

SOCIAL-LEGAL CONDITIONALITY OF A CRIME UNDER ARTICLE 238 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Т.Г. Савенкова

*ст. викладач кафедри кримінального права,
кримінології та кримінального процесуального права
ВНЗ «Національна академія управління»
М. Київ*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ ДІЯННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 238 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Питання соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони діяння, передбаченого ст. 238 Кримінального кодексу України (далі – КК України), є нагальним та актуальним, тому потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідження зазначених питань зробили П.П. Андрушко, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.К. Матвійчук, В.І. Тютюгін, М.І. Панов, К.М. Оробець.

Мета статті полягає в дослідженні соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони діяння, передбаченого ст. 238 КК України.

Основні результати дослідження. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони діяння, передбаченого ст. 238 КК України, охоплює вивчення тих особливостей соціально-економічних і правових умов життя, що потребують юридичного врегулювання суспільних відносин, мають здатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя. Виявляючи потреби суспільства в певному виді правового регулювання, соціальна обумовленість пояснює вибір юридичних засобів їх задоволення, в тому числі й кримінально-правової охорони. У цьому контексті слід погодитися з твердженням К.М. Оробець, що ефективність кримінально-правових норм (тобто заборон) насамперед визначається ступенем їх відповідності конкретним умовам суспільства, за яких вони діють [1, с. 9]. Криміналізація та декриміналізація, теоретичне і законодавче відмежування злочинів від аналогічних адміністративних правопорушень невід'ємно пов'язані з дослідженням чинників, що характеризують конкретні діяння як суспільно-небезпечні та кримінально-протиправні [1, с. 9].

Кримінально-правова охорона правомірної діяльності, що стосується належного повідомлення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення включає систему заходів, центральне місце серед яких займають правові. Серед правових засобів важливим фактором втілення в життя тієї чи іншої кримінально-правової норми є її соціально-правова обумовленість. Тому, на наш погляд, соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення не вичерпує з'явлення кримінально-правової заборони, як це випливає з праць деяких вчених [1, с. 9]. На формулювання такої заборони впливають і правові чинники.

На наше переконання, вчені аргументовано вказують на важливість і необхідність дослідження та розробки загальних і спеціальних положень соціально-правової обумовленості закону про кримінальну відповідальність, у нашому випадку ст. 238 КК України. Проте, як правильно зазначає К.М. Оробець, ця проблема не може обійтися без урахування такої ознаки, як суспільної небезпечності злочину, з якою пов'язана мінливість переліку видів діянь, які законодавець визнає кримінально-протиправними і карними [1, с. 9]. Оскільки суспільна небезпечність є ознакою злочину, а особливості юридичної конструкції складу різних злочинів, в тому числі й аналізованого, зазнають змін, що є проявом реагування законодавця на поточні вимоги конкретно-історичного розвитку суспільства, тобто є правовою діяльністю, то потрібно досліджувати не лише соціальну обумовленість норми (ст. 238 КК України), а й правову обумовленість цієї заборони.

Важливо в контексті нашого дослідження звернути увагу на те, що проблема соціально-правової обумовленості кримінально правової заборони не має однозначного трактування. Так, В.І. Борисов наполягає на тому, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [2, с. 28]. В.М. Кудрявцев вказує на те, що будь-який злочин вчиняється не в порожнечі, а при визначених умовах, які залежать від природних чинників чи від дії людей, а отже, це означає, що ці умови можуть бути фізичними, організаційними чи психологічними і, зазвичай, ті й інші забезпечують злочинцеві доступність обсягів, засобів і способів вчинення задуманого посягання, відносну безпечність для нього і співучасників тощо [3, с. 117]. В.Д. Філімонов стверджує, що підставою правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, є небезпека заподіяння шкоди суспільним відносинам [4, с. 121]. На переконання Г.О. Злобіна та С.Г. Келіної, мало констатувати факт соціальної обумовленості закону, необхідно ще й розкрити спосіб, яким здійснюється «перелив» суспільної потреби в норму кримінального права [5, с. 106]. Ці вчені визначають, що суспільна небезпечність не єдина підстава криміналізації, і розрізняють підстави криміналізації та криміналізаційні приводи [5, с. 106]. Під підставами

розуміються процеси, що відбуваються в матеріальному та духовному житті суспільства, розвиток яких визначає об'єктивну необхідність утворення чи усунення тієї чи іншої кримінально-правової норми, а криміналізаційні приводи розглядаються як поодинокі події, що привертають увагу законодавця і впливають на громадську думку [5, с. 107].

В.О. Навроцький наполягає на тому, що до соціальної обумовленості слід відносити соціальні та соціально-психологічні фактори, які обумовлюють суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння (до них відносять суспільну небезпечність діяння, його значну поширеність, домірність позитивних і негативних наслідків криміналізації та кримінально-політичну адекватність криміналізації [6, с. 114]). М.Й. Коржанський стверджує, що соціальна обумовленість кримінально-правової охорони визначається в основному соціальною цінністю суспільних відносин, економічними факторами й ефективністю правової охорони [7, с. 28]. Натомість П.С. Тоболкін переконаний, що навіть у найбільш короткій характеристиці проблема соціальної обумовленості кримінально-правових норм полягає в розкритті економічних, політичних, моральних та інших факторів, що викликають необхідність існування норм кримінального права, оскільки правотворча діяльність не може бути ізольована від тих соціальних процесів, які відбуваються в суспільному житті і, так чи інакше, впливають на формування правових норм [8, с. 5–7].

Нам імпонує думка В.К. Глистіна про те, що наука кримінального права не може обмежуватися догматичним аналізом норм, інакше вона не буде здатною правильно вказати на суспільну небезпечність діяння, надати обґрунтовані висновки про застосування норм, їх зміну відповідно до вимог практики [9, с. 13]. На важливості дослідження соціального підґрунтя кримінального права ще більше наголошує В.М. Коган, зазначаючи, що кримінально-правова наука являє собою не більше ніж засіб для досягнення мети, яка поставлена перед суспільством [10, с. 124].

Отже, вірною є позиція В.І. Борисова та О.О. Пащенко, що соціальна обумовленість (на наше переконання, соціально-правова обумовленість), встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певні злочини, а в нашому випадку за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, є невід'ємною складовою частиною їх кримінально-правової характеристики [11, с. 181].

Сучасна ситуація у сфері кримінально-правової охорони належного згідно з чинним законодавством повідомлення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення потребує підвищення ефективної дії правових норм, передбачених ст. 238 КК України, без чого посилення боротьби з цими злочинами є надто проблематичним.

На нашу думку, кримінально-правова охорона досліджуваних суспільних відносин є ефективною лише за умов додержання науково обґрунтованих принципів криміналізації суспільно небезпечних діянь, з'ясування передумов заборони. Як переконливо зауважує В.К. Матвійчук, «... незважаючи на зміни в українському кримінальному законодавстві... проблема криміналізації

(декриміналізації) діянь у цій сфері, як показує аналіз чинних норм кримінальних і адміністративно-правових норм та інших нормативних актів, їх соціальна обумовленість, узагальнення практики їх застосування, залишається досить актуальною» [12, с. 336].

Загальновизнаним залишається положення про те, що достатньо ефективною може бути не лише соціально-обумовлена правова норма, а саме така, що відображає об'єктивні потреби кримінально-правової охорони найбільш важливих суспільних відносин [12, с. 12]. Слід звернути увагу про те, що процес віднесення тих або інших діянь до злочинних іменується в науці кримінального права криміналізацією [13, с. 28].

Змістовним ядром науки та галузі кримінального права виступають кримінально-правові норми, у нашому випадку норми, що містяться у ст. 238 КК України. Кожна з них являє собою певний стандарт поведінки суб'єктів кримінально-правових відносин [14, с. 136]. Виявлення діянь, які мають типову спільність (спорідненість) і характеризуються суспільною небезпечністю, є одним із основних завдань державної політики [15, с. 6]. Цей процес іменується терміном «криміналізація діянь», оскільки криміналізація має об'єктивний характер, в якому кримінально-правова норма конструюється таким чином, щоб якнайбільш повно відтворити ту або іншу реально існуючу властивість суспільно небезпечних явищ [16, с. 20]. Таким чином, правовий феномен діяння, в нашому випадку злочину передбаченого ст. 238 КК України, слідує за його соціальною правовою основою. Відповідно, злочинність є, безсумнівно, феноменом соціальним, характерним для суспільства як певна його властивість [17, с. 74].

Виходячи із зазначеного вище та аналізу джерел із кримінального права, можна стверджувати, що у законодавстві України, а також законодавстві майже всіх зарубіжних держав відсутні положення, що регламентують критерії та процедури криміналізації діянь, щоб належним чином зрозуміти суть соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони посягання на відносини, що забезпечують правомірну діяльність з надання відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України). Єдиним серед досліджених нами кримінальних кодексів, у якому визначені підстави, приводи, умови та процедура криміналізації діянь, є Кримінальний кодекс Іспанії. Так, у ст. 1 цього Кодексу зазначається, що суд або суддя, отримавши відомості про які-небудь дії чи бездіяльність, що не є караними за законом, але заслуговують покарання, повинні утриматись від провадження у справі і надати на розгляд уряду доводи, за якими дане діяння «вимагає застосування кримінальної санкції» [18, с. 90].

З приводу передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь взагалі і, зокрема, передбаченого ст. 238 КК України, відсутня єдність позицій. Так, на думку Ю.А. Турової, аналіз передумов криміналізації суспільно небезпечних діянь належить до сфери досліджень кримінологічної спрямованості, зокрема, питань запровадження кримінологічної експертизи існуючих та нових кримінально-правових законів [19, с. 13]. Натомість друга точка зору з приводу передумов криміналізації, поширена серед науковців-кримінологів, була

озвучена у 1989 р. у рішеннях Всесоюзної науково-практичної конференції з обговорення проблем кримінологічного обґрунтування кримінально-правових норм, про те, що «...соціальне обґрунтування кримінально-правової норми за значущістю зумовлюючих його елементів є переважно кримінологічним, становить кримінологічне підґрунтя останньої і є предметом не кримінального права, а широкого спектра суспільних наук, у тому числі соціології, а в юридичній їх царині — предметом кримінології» [20, с. 12]. Автори третьої точки зору, зокрема, В.М. Кудрявцев і В.Е. Ємінов, вважають, що проблемами криміналізації та декриміналізації діянь повинна займатися не тільки наука кримінального права [21, с. 46–50]. П.Л. Фріс визначає криміналізацію як «... процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості і доцільності кримінально-правової боротьби з ними й, у випадку позитивної відповіді на ці питання, закріплення їх у законі як злочинів» [22, с. 20–21]. Дещо подібним за змістом є також визначення криміналізації, що раніше були сформульовані іншими авторами [23, с. 37–43; 24, с. 108; 25, с. 65; 26, с. 23; 27, с. 18]. Й.П. Айдаров наполягає на тому, що криміналізацією є визначення в кримінальному законі суспільно небезпечного, винного і караного діяння [28, с. 108]. Сюю Дакінь стверджує, що криміналізація — це встановлення законодавцем кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у формі кримінально-правової норми [29, с. 25]. В.К. Матвійчук під криміналізацією розуміє як процес, так і результат визначення певних видів діянь злочинними і караними [30, с. 81].

Детальний аналіз існуючих точок зору дає нам підстави стверджувати, що потрібно відрізнити поняття соціально-правової обумовленості криміналізації діянь від поняття криміналізації діянь, а отже, стверджувати, що криміналізацією є як процес, так і результат визначення певних видів діянь (у нашому випадку діяння, передбаченого ст. 238 КК України) злочинним і караним. Ця проблема є предметом науки кримінального права, тоді як соціально-правова обумовленість криміналізації діянь, у тому числі й проаналізованого, є чинниками, причинами криміналізації діянь.

Вивчення різних джерел, що стосуються передумов криміналізації діянь, наводить нас на думку, що існують різноманітні класифікаційні системи таких передумов. Поряд з терміном «передумова» або «обумовленість» вживаються й інші терміни: «принципи», «критерії», «умови», «підстави», «чинники», «приводи», «зумовлюючі фактори», «соціальні фактори». Слід погодитися з думкою Ю.А. Турлової, що зазначені терміни виступають у даному застосуванні як синоніми, що означають одне й те саме — головні обставини, на яких ґрунтується, засновується визначення суспільної небезпечності злочину, а розмежування цих термінів має умовний характер [19, с. 14]. Така позиція підтверджує те, що зміст даних понять значною мірою збігається [31, с. 250].

Вирішуючи проблему передумов (підстав) чи факторів криміналізації діянь, у тому числі і передбачених ст. 238 КК України, важливо навести визначення, запропоноване В.М. Кудрявцевим: «Підставами криміналізації виступають процеси, що відбуваються в матеріальному й духовному житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони тих чи інших цінностей» [16, с. 204].

У цьому дослідженні проаналізована соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, а отже, отримання відповіді на запитання, що саме є підґрунтям та основою закріплення таких заборон у законі (ст. 238 КК України). А тому, вивчаючи цю проблему, необхідно сприйняти за належне, що соціально-правова обумовленість будь-якої кримінально-правової норми у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність визначається різними за значимістю соціальними, політичними, психологічними та іншими чинниками, встановлення і розкриття яких дозволяє аргументувати необхідність кримінально-правової охорони відносин, що забезпечують умови з охорони належного, тобто встановленого чинним законодавством, доведення до адресатів відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини, і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки з метою гарантування безпечного для життя навколишнього природного середовища, прогнозувати розвиток його норм, підвищувати наукову обґрунтованість змісту закону [32, с. 123; 33, с. 108].

Як свідчить наше дослідження, в юридичній літературі існують різні підходи до проблем соціальної обумовленості кримінально-правових заборон (різні варіанти систем передумов криміналізації). Так, В.М. Кудрявцев, П.С. Дагель, Г.А. Злобін та ін. запропонували систему таких передумов у праці «Основания уголовно-правового запрета. Криминализация и декриминализация» [16, с. 151]. Свій підхід ця група авторів вбачає в системі принципів (передумов), які в загальному вигляді можна сформулювати таким чином: 1) принципи, що виражають суспільну необхідність і політичну доцільність встановлення кримінальної відповідальності (це соціальні і соціально-психологічні принципи, що забезпечують соціальну адекватність криміналізації, її припустимість із погляду основних характеристик соціальних систем і процесів суспільного розвитку, відповідності кримінально-правової норми рівню, характеру суспільної свідомості та стану громадської думки); 2) принципи, що визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечності системи норм кримінального права (несуперечності між нормами кримінального права і кримінального процесуального права, а також інших галузей права — конституційного, господарського, адміністративного, цивільного земельного та ін.) [16, с. 210]. Першу групу принципів із названої системи утворюють принципи: суспільної небезпечності; відносної поширеності діяння; помірності позитивних і негативних наслідків криміналізації; кримінально політичної адекватності криміналізації [16, с. 210–220]. Натомість другу групу принципів (передумов криміналізації) визначають такі передумови: конституційної адекватності; системно-правової несуперечливості криміналізації конкретного діяння; міжнародно-правової необхідності і допустимості криміналізації; процесуальної здійсненості переслідування (загальноправові передумови);

відсутності прогалин в законі й надмірності заборони; визначеності, єдності термінології та повноти складу (соціально-правової передумови) [16, с. 228–240]. Точку зору з цього питання ми висвітили у [7, с. 171]. Цікавою, на наш погляд, є позиція Ю.Е. Пудовкіна щодо системи соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, до якої він відносить: соціально-кримінологічні засади кримінально-правової заборони; етичні засади кримінально-правової заборони; міжнародно-правові засади кримінально-правової заборони; культурно-історичні засади кримінально-правової заборони [15, с. 141–176]. О.В. Зражевський, О.І. Габро до чинників соціальної обумовленості заборон відносять: соціально-економічний; нормативний; кримінологічний; історичний; міжнародно-правовий [13, с. 13–22; 34, с. 254–266]. У цьому сенсі слід зазначити, що стосовно вирішення проблем принципів (чинників, засад, підстав тощо) соціальної обумовленості заборон слід підтримати твердження професора П.А. Вороб'я, який вважає, що з усієї сукупності соціальних чинників кримінально-правової заборони суспільно небезпечного діяння, а в нашому випадку, передбаченого ст. 238 КК України, повинні бути виділені насамперед ті, які безпосередньо викликали необхідність встановлення в законі даної кримінально-правової норми й обумовили її необхідність та важливість сьогодні [35, с. 9].

Аналіз існуючих позицій стосовно обумовленості кримінально-правових заборон підтвердив, що всі вони не суперечать одна одній, а лише слугують доповненням. Тому, не вдаючись у детальний аналіз різних концептуальних підходів до вирішення проблеми соціальної обумовленості правових норм (заборони), перспективними, на наш погляд, для теорії кримінального права та практики застосування норм права є підходи, що пов'язують її розв'язання з встановленням чинників обумовленості закону про кримінальну відповідальність [2, с. 21].

Беззаперечно, заслуговують на увагу ті чинники, які були підставою встановлення кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 238 КК України. До таких чинників слід віднести: соціально-кримінологічний, який визначає стан розвитку суспільних відносин у сфері охорони відносин, що забезпечують умови з охорони належного доведення до адресатів відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, питому вагу означених цінностей у системі соціальних цінностей і рівень розвитку наук, об'єктом вивчення яких є аналізовані суспільні відносини. У цьому сенсі слід зазначити, що для забезпечення якості й ефективності досліджуваної кримінально-правової заборони (передбаченою ст. 238 КК України) зазвичай найбільше значення має її відповідність соціальним і кримінологічним реаліям. Стверджуючи цю загальновизнану тезу, потрібно визначитися з тим, що, власне, потрібно розуміти під поняттям «соціальні і кримінологічні реалії» та чи існують вони як такі. У цьому питанні слід погодитися з думкою, що це питання належить до філософії та методології соціальних наук і не може слугувати предметом даного дослідження, але потрібно визнати, що однією із значимих характеристик соціальної науки виступає відносність і суб'єктивність у принципі будь-якого знання про суспільство і те, що вважається соціальною

і кримінологічною реальністю для одного, водночас може бути сферою фантазії для іншого [15, с. 141]. Проблема відповідності кримінально-правової заборони соціально-кримінологічній реальності повинна бути трансформована у проблему уявлень про правову заборону, уявлень про суспільство, про соціальну суть злочину і можливостях закону про кримінальну відповідальність у протидії йому. Цю обставину не потрібно розуміти як відмову від сприйняття суспільства як реальності, як принципової непізнаності суспільства і ролі кримінального права в ньому (вона лише покликана підкреслити, що роздуми про соціально-кримінологічні передумови досліджуваної кримінально-правової норми завжди з необхідністю мають визначатися і обмежуватися тими знаннями про суспільство, які доступні досліднику на даному рівні розвитку соціальних наук) [15, с. 341–342].

Вищезазначене дає змогу стверджувати, що ст. 238 КК України і злочин, передбачений нею, — це два взаємопов'язаних моменти одного і того ж соціального процесу, приватний випадок єдності і боротьби протилежностей [36, с. 11]. Проте питання щодо того, що являє собою злочин приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення і як саме він з'явився зі ст. 238 КК України, не такий просте, як здається на перший погляд. Як елемент соціальної реальності, злочин знаходиться у взаємозв'язку з іншими соціальними феноменами, які виступають його передумовами або наслідками. Принципово важливо зрозуміти, що ст. 238 КК України в системі цих взаємозв'язків повинна розумітися (сприйматися) не стільки як генетичний фактор злочину — приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення — інструмент, що офіційно визнає це правопорушення злочином і є таким, що породжує його як явище (норму), викликане (породжене) від цього злочину, обумовлене ним. Такий підхід, на наше переконання, змушує визнати, що ст. 238 КК України є засобом (реакцією) на злочин, покликаний до того ж охороняти такі суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони належного, тобто встановленого чинним законодавством, доведення до адресатів відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки з метою гарантування безпечного для життя навколишнього природного середовища шляхом запобігання посяганням на них, то очевидно, що вона повинна тим більш бути ефективною, чим більш близько, точно і конкретно буде враховувати причини цих злочинів при конструюванні та реалізації цієї статті [33, с. 108]. В.М. Коган дуже вдало акцентував увагу на тому, що з'ясування обумовленості заборони передбачає аналіз суперечностей суспільного розвитку, що лежить в основі злочинної поведінки [36, с. 12].

При з'ясуванні питання про соціально-кримінологічну обумовленість норми, передбаченої ст. 238 КК України, важливим є розуміння того, що

причини цього злочину не обмежуються межами «злої волі» суб'єкта злочину, а охоплюють широке коло обставин, впливати на які кримінальне право, враховуючи обмеженість засобів, що є в його розпорядженні, об'єктивно не в змозі. Як тільки злочинець перестає розглядатися як кінцева причина злочину, як тільки ретроспектива відходить до обставин, які формують поведінку, відразу ж кримінальне право усвідомлюється як недостатнє, як лише один із можливих засобів боротьби з діями, що є суспільно небезпечними [36, с. 31]. Це стосується й злочину, що нами досліджується. Більш того, сам факт офіційного визнання шкідливого для суспільства правопорушення, в нашому випадку приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, конструювання ст. 238 КК України перетворюється лише в одну з ланок соціальної боротьби з цим злочином. Наявність цього злочину визначає необхідність протидіяти йому, але не зумовлює з необхідністю встановлення кримінально-правової заборони (ст. 238 КК України). Така заборона з'явилася лише у випадку, коли суспільним відносинам, яким заподіюється шкода внаслідок того, що відбувається приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, загроза завдання шкоди сприймається як підстава достатнього приводу до застосування кримінальної репресії. Тому є вірною, на наш погляд, думка в існуючих джерелах, що обумовленістю норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення суспільно-небезпечних діянь, є безпека завдання істотної шкоди суспільним відносинам унаслідок поведінки певної категорії людей (ця небезпечність детермінує передбаченою нормою, яка містить склад злочину і розмір покарання, що слідує за його вчинення) [37, с. 15–16].

Згідно з твердженням В.Д. Філімонова, небезпечність порушення суспільних відносин як безпосередньої обумовленості норм кримінального права визначається двома групами явищ: 1) характером самих суспільних відносин, яким загрожує безпека, їх станом; 2) обставинами, що характеризують безпосередньо джерело безпеки (стан, структура, динаміка злочинності, її причини і умови, особа злочинця, що дає змогу визначати ці обставини як кримінологічні передумови кримінально-правової норми) [37, с. 18–19]. Можна погодитися з тим, що в першій групі явищ, які визначають величину безпеки, порушення суспільних відносин, містяться самі відносини, їх стан, а також ймовірні наслідки дезорганізації цих відносин для забезпечення безпечного і гармонійного розвитку особи, суспільства і держави [15, с. 148]. Проте це питання потребує окремого аналізу.

Отже, передумова криміналізації (соціальна обумовленість) кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України, полягає у наявності в діянні достатньо високого рівня суспільної небезпечності, що є найголовнішим чинником криміналізації та вирішальним для віднесення цього діяння до злочинного. Суспільна безпека злочину, який проявляється в діянні приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, відображає сутність цього злочину і свідчить «про заподіяння ним істотної шкоди або створення загрози завдання такої шкоди охоронюваним суспільним відносинам» [38, с. 30]. Це об'єктивна риса цього

злочину, реальне порушення суспільних відносин, що забезпечують умови з охорони належного, тобто встановленого чинним законодавством, доведення до адресатів відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації; або такої, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки з метою гарантування безпечного для життя навколишнього природного середовища [33, с. 108]. Виразником об'єктивності суспільної небезпеки аналізованого діяння є об'єктивний характер шкоди, яка ним заподіюється.

У юридичній літературі обґрунтовано зазначається, що суспільна небезпека злочинного посягання визначається об'єктивними і суб'єктивними ознаками. Визначальними з них є об'єктивні — об'єкт злочину, об'єктивна сторона — небезпека та характер діяння, тяжкість заподіяної шкоди тощо [38, с. 30]. Тобто суспільна небезпека аналізованого діяння визначається і тим, що воно порушує встановлені принципи і форми діяльності суспільного співжиття, діяльності, що стосується належного доведення адресатам відомостей про екологічний стан або захворюваність населення.

Дослідники проблем криміналізації справедливо зауважують, що суспільна небезпечність діяння залежить від способу його вчинення та від інтенсивності посягання (а ми зазначаємо, що також залежить від обстановки, в якій вчиняється злочин) [39, с. 24]. Так, М.І. Панов слушно стверджує, що спосіб вчинення злочинів відображає якісну своєрідність виконання посягання і багато в чому визначає характер шкоди, що може бути заподіяна суспільним відносинам, а інтенсивність способу значною мірою позначається на інтенсивності посягання в цілому, що безпосередньо впливає на розмір завданої шкоди, а через неї — на тяжкість наслідків, які настали [40, с. 127–143].

Суспільну небезпечність злочину, передбаченого ст. 238 КК України, зумовлюють і суб'єктивні ознаки, але їх вплив відбувається не безпосередньо, а через об'єктивні ознаки, формуючи зміст діянь особи, яка їх вчиняє [41, с. 100]. Так, одним із критеріїв, що дає змогу оцінити ступінь суспільної небезпеки злочину приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, слугує характеристика суб'єкта такого посягання, в тому числі і службової особи. Певні ознаки суб'єкта цього злочину впливають на оцінку ступеня небезпеки цього діяння. Такими ознаками є вік, службове становище, стійкість злочинної установки (повторність) тощо.

Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що рівень суспільної небезпеки цього злочину є цілком достатнім для криміналізації таких діянь.

Сутність відносної поширеності діяння як другої передумови криміналізації (соціальної обумовленості) норми (ст. 238 КК України) полягає в тому, що діяння, яке криміналізується, повинно бути, з одного боку, достатньо поширеним, тобто мати загальносоціальні закономірності, з іншого — не

повинно бути надзвичайно поширеним. У науковій літературі прийнято виділяти верхню та нижню межу криміналізації, зокрема це властиво і для досліджуваного злочину. Значення нижньої межі цього процесу полягає в тому, що такі діяння повинні бути відносно поширеними [19, с. 218].

Стосовно злочину, передбаченого ст. 238 КК України, поширеність якого є очевидною, можна стверджувати, що така форма асоціальної поведінки не є випадковою чи одиничною. Складнішою є оцінка відповідності цього злочину верхній межі криміналізації, зокрема її стан, що потребує додаткового аналізу. Важливо зазначити, що наука кримінального права стверджує, що марно криміналізувати те, що стало масовою повсякденністю [42, с. 16]. Існуюча в юридичній літературі думка підтверджує тезу, що криміналізація за «запитом» підриває відразу три принципи кримінально-правової політики, а саме: принцип врахування (відповідності) кримінально-правової політики соціально-правовій психології, тому що такий закон не сприймається як відповідний і доцільний; принцип економії кримінально-правової репресії, оскільки до відповідальності притягується невинувато велике число громадян; принцип невідворотності кримінальної відповідальності, оскільки такий закон перестає застосовуватися на практиці [22, с. 20–21]. Саме тому за умов, коли б злочин, передбачений ст. 238 КК України, став би повсякденним явищем для значної частини населення України, визначення такої поведінки як злочинної призвело б, по-перше, до дискредитації кримінально-правової заборони, оскільки органи кримінальної юстиції не мали б реальної можливості забезпечити його виконання; по-друге, до розмивання меж між злочинною і незлочинною поведінкою, оскільки фактично значна частина членів суспільства була б визнана злочинцями [19, с. 217–218]. Для кримінально-правової заборони (ст. 238 КК України) цього не сталося.

Отже, приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (у розумінні чинної ст. 238 КК України) перебуває у наведених межах: воно має хоча і незначну, але тенденцію до поширення, його прояви не є поодинокими і випадковими і, водночас, їх не можна віднести до загальнопоширених.

Зміст такої передумови криміналізації, як помірність позитивних і негативних наслідків криміналізації полягає у домінуванні позитивних соціальних результатів застосування норм кримінального права, передбачених ст. 238 КК України, в нашому випадку, над негативними соціальними наслідками, які неминуче настають від криміналізації тих чи інших діянь [16, с. 220–224].

Як уже зазначалося, в переліку передумов (соціальної обумовленості кримінально-правової норми (ст. 238 КК України)) криміналізації є ще й кримінально-політична адекватність цього процесу, яка містить вимоги щодо її відповідності основним напрямом соціальної та кримінально-правової політики держави Україна, а отже, й характеру правосвідомості та стану громадської думки. У цьому контексті слід зазначити, що інститут криміналізації суспільно небезпечних діянь є однією із складових кримінально-правової політики держави, у рамках якої формулюються вихідні вимоги боротьби зі злочинністю з допомогою розробки та реалізації широкого кола

попереджувальних заходів створення і застосування правових норм матеріального, процесуального і кримінально-виконавчого права, що встановлюють криміналізацію і пеналізацію, а коли у цьому є потреба декриміналізацію і депеналізацію діянь [43, с. 49].

Заперечуючи політичну домінанту в процесах криміналізації діянь, А.Ф. Зелінський наполягає на тому, що проблема криміналізації та декриміналізації, посилення та пом'якшення санкцій за деякі види злочинів повинні вирішуватись не в руслі політики, що постійно змінюється, а відповідно до визнаних у цивілізованому суспільстві загальнолюдських моральних цінностей, принципів гуманізму, справедливості, законності та милосердя [44, с. 15–16]. Саме тому чіткі чинники соціальної обумовленості кримінально-правових заборон, а також критерії криміналізації повинні безповоротно припинити практику штучного створення нових злочинів, оскільки діяння мають власну правову природу, яку повинен виразити, а не створити законодавець, а протилежне приведе до того, що покарання застосовуватиметься без злочину, буде відбуватися державне свавілля, безглуздо посилюватиметься репресія [45].

Розглядаючи кримінально-політичну адекватність криміналізації злочину, передбаченого ст. 238 КК України, потрібно враховувати те, що кримінально-правові норми цієї статті, які встановлюють кримінальну відповідальність за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, зважаючи на їх бланкетність, є частиною кримінально-правової політики держави Україна, яка є системою принципів, підходів та заходів і визначає ставлення держави, а також суспільства до досліджуваної сфери. Тому правильно розроблена і впроваджена кримінально-правова політика призводить до істотного поліпшення ситуації й дає можливість зменшити негативний вплив на стан досліджуваних відносин.

Нормативний чинник відображає обумовленість кримінально-правової заборони приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення нормами Конституції України та іншими галузями законодавства у вказаній сфері. Тому важливе значення має аналіз нормативного чинника, який пов'язує аналізоване діяння з кримінально-правовою заборонаю. Цей чинник визначається нормами Конституції України. Так, у ст. 3 Основного Закону наголошується, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [46]. Крім того, ст. 8 Конституції України визначено, що вона «...має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй...» [46]. Ст. 50 Конституції України зазначає, що «...кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, що якість харчових продуктів ... та інформація ніким не може бути засекречена» [46]. Конституція України закріплює загальні правові положення з охорони навколишнього природного середовища; галузевий рівень — акти щодо охорони окремих сфер

цього середовища; інституціональний — охоплює нормативно-правові акти, що встановлюють принципи, порядок користування та відтворення безпосередньо живих ресурсів [1, с. 39]. Ці чинники обумовлюють подальше вдосконалення екологічного та кримінального законодавства в досліджуваній царині.

Крім того, ці норми (чинники) визначають вимоги внутрішньої логічної несуперечливості заборони, передбаченої ст. 238 КК України, нормам Конституції України. Це системно-правова обумовленість (передумова криміналізації) з'явлення досліджуваної нами норми. Тобто це найважливіша передумова, а саме: конституційної адекватності, системно-правової несуперечливості криміналізації зазначеного нами діяння. Зміст принципу конституційної адекватності полягає в тому, що відповідно до ст. 8 Конституція України має найвищу юридичну силу [46]. Закони та інші нормативні акти приймаються на підставі Конституції України і мають відповідати їй. Аналогічні положення закріплені й у кримінальному законодавстві, зокрема, у ч.1 ст.3 КК України зазначається, що Кримінальний кодекс ґрунтується на Конституції України [47].

Оцінюючи характер конституційного регулювання та забезпечення сприятливого навколишнього природного середовища для людини, слід зазначити, що ці питання займають вагомe місце у тексті Основного Закону України як серед основних засад Конституційного ладу України, так і серед інших положень, що стосуються навколишнього природного середовища відповідає передумові конституційної адекватності.

Сутність нормативного чинника існування кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України, а саме: системно-правової несуперечливості криміналізації цього діяння полягає в з'ясуванні міжгалузевого характеру екологічного, радіаційного стану, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини, негативно впливає на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ, а також на стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою, та поінформованості населення.

Аналіз правових норм, передбачених ст. 238 КК України, свідчить про надання законодавцем переваги бланкетній диспозиції, що в цілому відповідає частковій тенденції розвитку чинного законодавства. Про бланкетність диспозиції вказаної статті свідчить про відсутність у ній конкретного змісту за наявності посилань на норми інших галузей законодавства і (або) інші нормативні правові акти, в яких цей зміст розкривається [48, с. 245].

Кримінально-правові норми, передбачені ст. 238 КК України, вказують на діяння (в загальних рисах на об'єктивну сторону, на предмет злочину), але їх конкретизація має з'ясуватися (розкривається) в інших нормативно-правових актах некримінально-правового характеру, зокрема, тих, які встановлюють правові основи охорони навколишнього природного середовища. Це статті 25, 25-1, 31, 65 Закону України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» [49], Закон України від 07 лютого 2002 року № 3055-ІІІ «Про Червону книгу України» [50], Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-ІІІ «Про тваринний світ» [51], Закон України від 09 квітня 1999 року № 591-ХІV «Про рослинний світ» [52], Закон України від

19 червня 2003 року № 964-IV «Про основи національної безпеки України» [53]. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII інформація про стан довкілля, крім інформації про місце розташування військових об'єктів, не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом (ч. 3 ст. 13), а також про стан складових довкілля та його компоненти, фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля, стан здоров'я та безпеки людей тощо (ч. 1 ст. 13). Крім того, згідно з ч. 4 ст. 21 цього Закону не можуть бути віднесені до інформації з обмеженим доступом такі відомості: про стан довкілля, якість харчових продуктів, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожувати безпеці людей, про стан здоров'я людей тощо [54]. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року № 3855-XII не відноситься до державної таємниці інформація про стан довкілля, про якість харчових продуктів, про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, які сталися або можуть статися і загрожувати безпеці громадян, про стан здоров'я населення [55, с. 12]. Ст. 10 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 39/95 передбачає права громадян та їх об'єднань на одержання інформації у сфері використання ядерної енергії та радіаційної безпеки [56]. Положення про державну систему моніторингу довкілля передбачає систему спостереження, зберігання, оброблення, передавання, збереження та аналіз інформації про стан довкілля [57]. Згідно з Положенням про державний санітарно-епідеміологічний нагляд від 19.08.2002 такий контроль здійснюється за санітарною та епідеміологічною ситуацією в Україні та повідомлення про неї адресатам [58]. Згідно із Законом України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» має сповіщатися населення [59].

Це також свідчить про таку обумовленість ст. 238 КК України і зазначених нормативних актів, як системно-правової несуперечливості, а отже, й обумовленості криміналізації проаналізованого діяння.

Наведене дає змогу зробити висновок про те, що ст. 238 КК України знаходиться в єдиному блоці з багатьма нормами законодавства, одні з яких регулюють позитивні відносини у досліджуваній сфері, а інші встановлюють відповідальність за порушення цих відносин.

Етичний чинник соціально-правової обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України, є важливою обставиною, що обґрунтовує можливість, зміст і якість кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України. Він свідчить про дотримання етичних норм при їх конструюваннях і застосуваннях. Це питання безпосередньо пов'язане з проблемою вибору цінностей і нормативів, якими повинна бути обумовлена, на наш погляд, та яким має відповідати кримінально-правова заборона.

У науці загальноновизнаним є те, що ефективність кримінально-правової політики знаходиться у прямій залежності від того, наскільки при її реалізації враховується система культурних цінностей, і якщо ця відповідність не дотримується, суспільство, яке поділяє заперечувану кримінально-правовою політикою систему культурних цінностей, стає в цій справі не союзником

держави, а, скоріше, його противником, що робить безглуздою спробу держави боротися зі злочинністю, у тому числі і злочином, передбаченим ст. 238 КК України [60]. Неможливо широко мобілізувати громадян на боротьбу зі злочинністю, якщо населення не дотримується критеріїв оцінки діянь як злочинних, які прийняті законодавцем [60]. Тому криміналізація діянь, внесення інших змін у норми кримінального закону повинні супроводжуватися аналізом культурних цінностей, що поставлені під охорону [61].

Співвідношення норм моралі й аналізованої кримінально-правової заборони свідчить, що саме із норм моралі можна вимагати підтвердження заборон ст. 238 КК України. Аспектом взаємодії моралі й аналізованої кримінально-правової заборони, на якій доцільно зупинитися, є роздуми про те, чи етично взагалі впливати кримінально-правовими засобами на порушника закону. В існуючих джерелах з кримінального права це питання традиційно висвітлюється й обговорюється в сенсі моральних меж покарання як головного засобу кримінально-правового впливу на особу [62, с. 28]. Ця проблема була названа С.В. Познишевим як перше основне питання, з яким наука кримінального права повинна починати свої побудови і від вирішення якої залежить саме її існування [62, с. 28]. Дослідження його насамперед виходить з дилеми, чим є покарання, в тому числі і за злочин, що нами досліджується, благом чи злом, то вибір повинен бути очевидним. Звісно, що покарання — це зло, застосування якого держава в особі відповідних органів намагається мінімізувати або вирішити проблему злочинності. Цю тезу поділяють фахівці з етики, які стверджують, що покарання — це завжди позбавлення, обмеження, страждання, які одні люди завдають іншим, водночас воно містить моральні характеристики, а тому може бути зараховане до зла [62, с. 14]. При цьому етичне обґрунтування покарання утверджується через цілі, які повинні бути досягнуті внаслідок його застосування. Так, у тому випадку, коли йдеться про загально-попереджувальні аспекти такої міри, то його етичною основою виступає ідея загального блага, яке захищається і охороняється шляхом обмеження інтересів окремих осіб, і якщо за основу ставиться індивідуально-попереджувальна мета покарання, то воно виправдовується необхідністю морального удосконалення особи [63, с. 10].

Отже, підсумовуючи можна стверджувати, що мораль здатна детермінувати окремі види кримінально-правових заборон, у тому числі й заборони, передбаченої ст. 238 КК України.

Культурно-історичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України. Кримінально-правова заборона повинна також розглядатися як продукт історії і культури конкретного суспільства (вона завжди культурно-історично обумовлена). Слід погодитися з тим, що кримінально-правова заборона сягає своїм генетичним корінням в табу і звичаї, які вироблялися в як форма реакції соціуму на шкідливу поведінку деяких її членів, і які були покликані до того, щоб забезпечити необхідні для виживання і розвитку суспільства підпорядкування одних осіб інтересам колективу [14, с. 169]. У наш час відбувається підкорення (підпорядкування) особи, що вчиняє злочин, передбачений ст. 238 КК України, цьому закону через реалізацію покарання.

Важливо підкреслити, що якщо не змінювався зміст досліджуваної нами кримінально-правової заборони в кожний конкретний відрізок часу, він є таким, яким саме і може бути, виходячи з культурно-історичного розвитку суспільства (бути оптимальним у даних умовах).

Отже, культурно-історичний чинник, обумовлюючи кримінально-правову заборону — приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, включає в себе вказані вище чинники (передумови) і розглядає їх з точки зору поступального об'єктивно обумовленого певними відрізками історії та суспільно-економічними формаціями, змінами на час прийняття відповідних норм, зміст яких ми досліджуємо в іншій статті.

Міжнародно-правовий чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони, передбаченої ст. 238 КК України. Слід звернути увагу на те, що у низці чинників цієї заборони не останнє місце займають і міжнародно-правові, акти, дозвіл на застосування яких дала Верховна Рада України. У цьому контексті слід акцентувати увагу на тому, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права, значимість яких зростає в наш час, мають пріоритет над національним законодавством. А тому відповідність кримінального права України міжнародно-правовим стандартам, в тому числі і норм, передбачених ст. 238 КК України, забезпечує: 1) міжнародне політико-правове визнання кримінально-правової системи України, а отже, і кримінально-правових заборон, у тому числі передбачених ст. 238 КК України; 2) можливість організації ефективного міжнародного співробітництва в кримінально-правовій протидії приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення; 3) належну якість національних кримінально-правових норм, зокрема ст. 238 КК України і практики їх застосування, відповідність кримінального права та зазначеної норми високим міжнародним стандартам [15, с. 161].

Можна взяти за основу запропоновану в літературі класифікацію міжнародно-правових норм, що стосуються чинного кримінального законодавства України: 1) норми, що складають у своїй сукупності стандарти прав людини (гуманітарний стандарт); 2) норми, що складають стандарт безпеки [15, с. 161].

Серед міжнародно-правових актів, що стосуються зазначеної проблеми, слід особливо виділити: Конвенцію про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі від 19 вересня 1979 року [64], Конвенцію про збереження мігруючих видів диких тварин від 23 червня 1979 року [65], Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення від 03 березня 1973 року [66], Конвенцію про охорону біологічного розмаїття від 11 червня 1992 року [67].

Ці та інші міжнародно-правові акти зобов'язують Україну передбачити кримінальну відповідальність за аналізований нами злочин.

Чинні міжнародно-правові акти, пов'язані забезпеченням легітимності обмеження прав людини за допомогою покарання, в тому числі і передбаченого санкцією ст. 238 КК України, мають під собою міцний міжнародно-правовий фундамент, що: 1) містить стандарти легітимності покарання — приписи відносно суб'єкта підстав і меж такого обмеження (це лише держава в особі її компетентних органів); 2) передбачає положення, що тільки державі належить виключне повноваження на обмеження прав і свобод людини при формуванні,

як і в нашому випадку, і застосуванні кримінально-правової заборони; 3) враховуючи специфіку структури кримінально-правової заборони (передбаченої ст. 238 КК України), дає можливість констатувати, що міжнародно-правові вимоги, дотримання яких її легітимують, звернені як до змісту забороненої поведінки, так і до санкції; 4) будь-яке порушення прав людини в рамках так званих вертикальних відносин особа — держава, але і як будь-яке посягання, у тому числі зі сторони приватних осіб у рамках так званих горизонтальних відносин людина — людина, правомірно слід розглядати в якості протиправної поведінки, що допускає кримінально-правову реакцію; 5) будь-які обмеження права людини може складати зміст покарання [15, с. 163—168]. Певною мірою ці питання на законодавчому рівні знайшли відображення і в кримінальних кодексах зарубіжних держав [68; 69; 70; 71; 72].

Висновок. На підставі викладеного можна зробити висновок, що чинними соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за ст. 238 КК України, як і багатьох інших статей КК, є: соціально-кримінологічний, нормативний, етичний, культурно-історичний та міжнародно-правовий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Орбець К.М.* Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним звіриним або іншим водним добувним промислом : Монографія / К.М. Орбець. — Х. : Право, 2014. — 256 с.
2. *Борисов В.И.* Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины : автореф. Дис. ... доктора юрид. наук : спец. 08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.И. Борисов. — Х., 1993. — 34 с.
3. *Кудрявцев В.Н.* Популярная криминология / В.Н. Кудрявцев. — М., 1998. — 164 с.
4. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. — 212 с.
5. *Злобин Г.Л.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина // Проблемы правосудия и уголовного права / [редкол. : А.М. Ларин и др.]. — М. : ИПИАН, 1978. — С. 108—110.
6. *Навроцький В.О.* Кримінальне право України. Особлива частина : [курс лекцій] / В.О. Навроцький. — К. : Знання, 2000. — 771 с.
7. *Коржанский Н.Й.* Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Н.Й. Коржанский. — М. : Изд-во Академии МВД СССР, 1980. — 248 с.
8. *Тоболкин П.С.* Социальная обусловленность уголовно-правовых норм / П.С. Тоболкин. — Свердловск : Изд-во Свердловского ун-та, 1983. — 166 с.
9. *Глистин В.К.* Охрана природы по советскому уголовному праву [текст] : Автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / В.К. Глистин. — Ленингр. гос. ун-та, 1966. — 26 с.
10. *Коган В.М.* Изучение эффективности уголовно-правовых норм: аспекты и уровни анализа [Текст] / В.М. Коган // Проблемы правосудия и уголовного права. — М. : Ин-т государства и права АН СССР, 1978. — 293 с.
11. *Борисов В.И.* До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів [текст] / В.І. Борисов, О.О. Пашенко // Вісн. Акад. прав, наук України. — Х. : Право. 2005. — С. 179—190.

12. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики : дис. д-ра юрид. наук : спеціальність 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / В.К. Матвійчук. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2008. — 511 с.

13. *Зражевський О.В.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про захист рослин : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Олег Валентинович Зражевський. — К. : Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. — 237 с.

14. *Харь І.О.* Кримінально-правова охорона атмосферного повітря : Монографія / І.О. Харь. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2011. — 192 с.

15. *Пудовкин Ю.Е.* Учение об основах уголовного права : [лекции]. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 240 с.

16. Основания уголовного-правового запрета: криминализация и декриминализация / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.М. Яковлева. — М. : Наука, 1982. — 304 с.

17. *Горшенков А.Г.* Преступность как социальный феномен / Л.Г. Горшенков, Г.Г. Горшенков, Г.И. Горшенков // *Философия права*. — 2004. — № 2. — С. 70—80.

18. *Хавронюк М.І.* Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / М.І. Хавронюк. — К, 2007 — 562 с.

19. *Турлова Ю.А.* Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія злочинам : дис.канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Ю.А. Турлова. — К. : Інститут держави та права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, 2011. — 244 с.

20. *Закалюк А.П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : У 3-х кн. / А.П. Закалюк. — Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. — К. : Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. — 712 с.

21. *Кудрявцев В.Н.* Криминология и проблемы криминализации / В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов // *Журнал российского права*. — 2004. — № 12. — 46—50.

22. *Фріс П.Л.* Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : Монографія / П.Л. Фріс. — К. : Атіка, 2005. — 332 с.

23. *Дагель П.С.* Уголовная политика: управление борьбой с преступностью // П.С. Дагель // *Проблемы социологии уголовного права*. — М., 1984. — С.37 — 43.

24. *Злобин Г.А.* Некоторые теоретические вопросы криминализации общественно опасных деяний / Г.А. Злобин, С.Г. Келина // *Проблемы правосудия и уголовного права* / [редкол. : А.М. Ларин и др.] — М. : ИГПАН, 1978. — С. 108—110.

25. *Клочков В.* Уголовная политика и уголовное право / В.Клочков // *Соц. законность*. — 1997. — С. 62—65.

26. *Назыев Б.И.* Теоретические проблемы криминализации : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / Б.И. Назыев. — Баку, 2000. — 24 с.

27. *Лопатин В.А.* Проблемы криминализации экологических правонарушений : автореф. Дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / В.А. Лопатин. — Л., 1991. — 20 с.

28. *Айдаров Й.Н.* О профилактической политике и её роли в борьбе с преступностью / Й.Н. Айдаров // *Вопросы борьбы с преступностью*. — М. : ВИП, 1988. — Вып. 47. — С. 106—109.

29. *Сюй Дисинь.* Экологические проблемы Китая : сокр.; пер. с кит. / ред., предисл. Л.В. Ушакова]. — М. : Прогресс, 1990. — 232 с.

30. *Матвійчук В.К.* Екологічна політика в системі державного управління національним господарством : Монографія / В.К. Матвійчук, Ю.О. Чугаєнко, О.І. Савенков. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2013. — 198 с.

31. *Хашимов А.А.* Уголовно-правовая охрана рыбных запасов в РСФСР : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.А. Хашимов. — Свердловск., 1981. — 22 с.

32. *Кригер Г.А.* Проблемы социальной обусловленности закона / Г.А. Кригер, Н.Ф. Кузнецова // XXV съезд и дальнейшее укрепление социалистической законности. — М., 1977. — С. 113—123.

33. *Савенкова Т.Г.* Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 238 КК України / Т.Г. Савенкова // Юридична наука. — 2015. — № 1. — С. 101—112.

34. *Габро О.І.* Державний захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, за законодавством України / О.І. Габро, Н.С. Карпов // Борьба с организованной преступностью и коррупцией (теория и практика) / Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. — К. : 2007. — 17. — С. 254—266.

35. *Воробей П.А.* Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність : Монографія / Н.А. Воробей. — К. : Українська академія внутрішніх справ, 1996. — 116 с.

36. *Коган В.М.* Социальный механизм уголовно-правового воздействия / В.М. Коган. — М. : Изд-во «Наука», 1983. — 184 с.

37. *Филимонов В.Д.* Криминологические основы уголовного права / В.Д. Филимонов. — Томск : Изд-во Томского ун-та, 1981. — 156 с.

38. *Марцева Л.И.* Диалектика и вопросы теории уголовного права / А.И. Марцева. — Красноярск : Изд-во Красноярск. ун-та, 1990. — 86 с.

39. *Сабитов Р.А.* Общественная опасность как критерий криминализации / Р.А. Сабитов // Актуальные проблемы криминализации и декриминализации общественно опасных деяний : сб. научных трудов. — Омск : Изд-во Омской высшей школы милиции, 1980. — С. 20—25.

40. *Панов Н.И.* Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н.И. Панов. — Харьков : Выща школа, 1982. — 161 с.

41. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. — М. : Госюриздат, 1960. — 244 с.

42. *Лунеев В.В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / В.В. Лунеев; предисл. В.Н. Кудрявцева. — М. : НОРМА, 1997, — 525 с.

43. *Загородников Н.И.* Направление изучения советского уголовного права / Н.И. Загородников, Н.А. Стручков // Сов. государство и право. — 1981. — № 7. — 48—56.

44. *Зелинский А.Ф.* Кримінальна психологія : Науч. практ. изд. / А.Ф. Зелинский. — К. : Юринком Интер, 1999. — 240 с.

45. *Вицин С.Е.* О научно-правовых предпосылках ограничения преступности как негативно отклоняющегося поведения / С.Е. Вицин [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://sartraccs.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm.

46. Конституція України прийнята 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. — № 30. — Ст. 141.

47. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25—26. — Ст. 131.

48. *Гаухман Л.Д.* Квалификация преступлений: закон, теория, практика / Л.Д. Гаухман. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : А.О. «Центр. юр. инфор.», 2003. — 448 с.

49. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст]: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XIII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 41 — Ст. 546.

50. Про Червону книгу України [Текст]: Закон України від 07 лютого 2002 року № 3055-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 30. — Ст. 201.

51. Про тваринний світ [Текст]: Закон України від 13 грудня 2001 року № 2894-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 14. — Ст. 97.

52. Про рослинний світ [Текст]: Закон України від 09 квітня 1999 року № 591-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22-23. — Ст. 198.

53. Про основи національної безпеки України [Текст]: Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 351.

54. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657 — XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 48. — Ст. 650.

55. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855 — XII // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 16. — Ст. 93.

56. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 р. № 39/95 // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 12. — Ст. 81.

57. Положення про державну систему моніторингу довкілля: затверджено Постановою КМУ від 30 березня 1998 року № 391 // Офіційний вісник України. — 1998. — № 13. — Код акту 512 / 1998.

58. Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд: затверджено Постановою КМУ від 19 серпня 2002 року № 1217 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 34. — Ст. 1612.

59. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13 липня 2000 року № 1908-III // ВВР України. — 2000. — № 42. — Ст. 348.

60. Роль культурных ценностей в уголовно-правовом регулировании [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnykh-cennostej-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>.

61. *Познышев С.В.* Основные начала науки уголовного права / С.В. Познышев. — М., 1907. — 234 с.

62. *Блюхер А.Ф.* Этические основания и аргументы в теориях правового наказания : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / А.Ф. Блюхер. — Москва, 2009. — 22 с.

63. *Бундаева О.А.* Нравственные основания наказания : автореф. дис....канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — уголовное право и криминология: уголовно-исполнительное право / О.А. Бундаева. — Саранск, 2009. — 21 с.

64. Про приєднання України до Конвенції 1979 р. про охорону дикої фауни і флори та природного середовища існування в Європі [Текст]: Закон України від 29 жовтня 1996 року № 436/96 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 50 — Ст. 278.

65. Про приєднання України до Конвенції про забезпечення мігруючих видів диких тварин [Текст]: Закон України від 19 березня 1999 року № 535-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 18. — Ст. 134.

66. Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення [Текст]: Закон України від 14 травня 1999 року № 662-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 28 — Ст. 565.

67. Про приєднання України до Конвенції про охорону біологічного різноманіття [Текст]: Закон України від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 49. — Ст. 433.

68. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and Dj, prof. N.F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg : “Yundichesky Centei Press”, 2001. — 234 p.

69. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001. — 298 p.

70. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

71. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.

72. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

REFERENCES

1. *Orobets K.M.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne zainiattia rybnym zvirynym abo inshym vodnym dobuvnym promyslom : Monohrafiia / K.M. Orobets. — Kh. : Pravo, 2014. — 256 s.

2. *Borisov V.I.* Osnovnye problemy ohrany bezopasnosti proizvodstva v ugovolnom zakonodatel'stve Ukrainy : avtoref. dis. ... doktora jurid. nauk : spec. 08 — ugovolnoe pravo i kriminologija; ugovolno—ispolnitel'noe pravo / V.I. Borisov. — H., 1993. — 34 s.

3. *Kudrjavcev V.N.* Populjarnaja kriminologija / V.N. Kudrjavcev. — M., 1998. — 164 s.

4. *Filimonov V.D.* Kriminologicheskie osnovy ugovolnogo prava / V.D. Filimonov. — Tomsk : Izd-vo Tomskogo n-ta, 1981. — 212 s.

5. *Zlobin G.L.* Nekotorye teoreticheskie voprosy kriminalizacii obshhestvenno opasnyh dejanij / G.A. Zlobin, S.G. Kelina // Problemy pravosudija i ugovolnogo prava / [redkol. : A.M. Larin i dr.]. — M. : IGIAN, 1978. — S. 108—110.

6. *Navrotskiy V.O.* Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna : [kurs lektcii] / V.O. Navrotskiy. — K. : Znannia, 2000. — 771 s.

7. *Korzhanskij N.J.* Obekt i predmet ugovolno-pravovoj ohrany / N.J. Korzhanskij. — M. : Izd-vo Akademii MVD SSSR, 1980. — 248 s.

8. *Tobolkin P.S.* Social'naja obuslovlennost' ugovolno-pravovyh norm / P.S. Tobolkin. — Sverdlovsk : Izd-vo Sverdlovskogo un-ta, 1983. — 166 s.

9. *Glistin V.K.* Ohrana prirody po sovetskomu ugovolnomu pravu [tekst] : Avtoref. dis. kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugovolnoe pravo i kriminologija; ugovolno-ispavitel'noe pravo / V.K. Glistin. — Leningr. gos. un-ta, 1966. — 26 s.

10. *Kogan V.M.* Izuchenie jeffektivnosti ugovolno-pravovyh norm: aspekty i urovni analiza [Tekst] / V.M. Kogan // Problemy pravosudija i ugovolnogo prava. — M. : In-t gosudarstva i prava AN SSSR, 1978. — 293 s.

11. *Borysov B.I.* Do pytannia pro sutnist kryminalno-pravovoi kharakterystyky zlochyniv [tekst] / V.I. Borysov, O.O. Pashchenko // Visn. Akad. prav, nauk Ukrainy. — Kh. : Pravo. 2005. — S. 179—190 s.

12. *Matviichuk V.K.* Kryminalno-pravova okhorona navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: problemy zakonodavstva, teorii ta praktyky : dys. d-ra yuryd. nauk : spetsialnist 12.00.08 — kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / V.K. Matviichuk. — K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2008. — 511 s.

13. *Zrazhevskiy O.V.* Kryminalno-pravova kharakterystyka porushennia zakonodavstva pro zakhyst roslyn : dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.08 — kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Oleh Valentynovych Zrazhevskiy. — K. : Kyivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2010. — 237 s.

14. *Khar I.O.* Kryminalno-pravova okhorona atmosferneho povitria : Monohrafiia / I.O. Khar. — K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2011. — 192 s.

15. *Pudovkin Ju.E.* Uchenie ob osnovah ugovnogo prava : [lekcii]. — M. : Jurlitinform, 2012. — 240 s.

16. Osnovaniya ugovno-pravovogo zapreta: kriminalizacija i dekriminalizacija / Pod red. V.N. Kudrjavceva, A.M. Jakovleva. — M. : Nauka, 1982. — 304 s.

17. *Gorshenkov A.G.* Prestupnost' kak social'nyj fenomen / L.G. Gorshenkov, G.G. Gorshenkov, G.I. Gorshenkov // Filosofija prava. — 2004, — №2. — S. 70–80.

18. *Khavroniuk M.I.* Kryminalne zakonodavstvo Ukrainy ta inshykh derzhav kontynentalnoi Yevropy: porivnialnyi analiz, problemy harmonizatsii : dys. doktora yuryd. nauk : spets. 12.00.08 — kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / M.I. Khavroniuk. — K, 2007 — 562 s.

19. *Turlova Yu.A.* Kryminolohichna kharakterystyka brakonierstva v Ukraini ta protydiia zlochynam : dys.kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 — kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Yu.A. Turlova. — K. : Instytut derzhavy ta prava im. V.M. Koretskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 2011 — 244 s.

20. *Zakaliuk A.P.* Kurs suchasnoi ukraïnskoi kryminolohii: teoriia i praktyka : U 3-kh kn. / A.P. Zakaliuk. — Kn. 2: Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia vchynenniu okremykh vydiv zlochyniv. — K. : Vydavnychi Dim «InYure», 2007 — 712 s.

21. *Kudrjavcev V.N.* Kriminologija i problemy kriminalizacii / V.N. Kudrjavcev, V.E. Jeminov // Zhurnal rossijskogo prava. — 2004. — № 12. — 46–50.

22. *Fris P.L.* Kryminalno-pravova polityka Ukrainskoi derzhavy: teoretychni, istorychni ta pravovi problemy : Monohrafiia / P.L. Fris. — K. : Atika, 2005. — 332 s.

23. *Dagel' P.S.* Ugolovnaja politika: upravlenie bor'boj s prestupnost'ju / P.S. Dagel' // Problemy sociologii ugovnogo prava. — M., 1984. — S. 37 — 43.

24. *Zlobin G.A.* Nekotorye teoreticheskie voprosy kriminalizacii obshhestvenno opasnyh dejanij / G.A. Zlobin, S.G. Kelina // Problemy pravosudija i ugovnogo prava / [redkol. : A.M. Larin i dr.] — M. : IGPAN, 1978. — S. 108–110.

25. *Klochkov V.* Ugolovnaja politika i ugovnoe pravo / V. Klochkov // Soc. zakonost'. — 1997. — S. 62–65.

26. *Nazyev B.I.* Teoreticheskie problemy kriminalizacii : avtoref. dis. kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugovnoe pravo i kriminologija: ugovno- ispolnitel'noe pravo / B.I. Nazyev. — Baku, 2000. — 24 s.

27. *Lopatin V.A.* Problemy kriminalizacii jekologicheskikh pravonarushenij : avtoref. dis...kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugovnoe pravo i kriminologija: ugovno- ispolnitel'noe pravo / V.A. Lopatin. — L., 1991. — 20 s.

28. *Ajdarov J.N.* O profilakticheskoi politike i ejo roli v bor'be s prestupnost'ju / J.N. Ajdarov // Voprosy bor'by s prestupnost'ju. — M. : VIP, 1988. — Vyp. 47. — S. 106–109.

29. *Sjuy Disin'.* Jekologicheskie problemy Kitaja : sokr.; per. s kit. / red., predisl. L.V. Ushakova]. — M. : Progress, 1990. — 232 s.

30. *Matviichuk V.K.* Ekolohichna polityka v systemi derzhavnogo upravlinnia natsionalnym hospodarstvom : Monohrafiia / V.K. Matviichuk, Yu.O. Chuhaienko, O.I. Savenkov. — K. : VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2013. — 198 s.

31. *Hashimov A.A.* Ugolovno-pravovaja ohrana rybnyh zapasov v RSFSR : avtoref. dis. kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugolovnoe pravo i kriminologija: ugolovno-ispolnitel'noe pravo / A.A. Hashimov. — Sverdlovsk., 1981. — 22 s.

32. *Kriger G.A.* Problemy social'noj obuslovlennosti zakona / G.A. Kriger, N.F. Kuznecova // XXV sezd i dal'nejshee ukreplenie socialisticheskoy zakonnosti. — M., 1977. — S.113—123.

33. *Savenkova T.H.* Bezposerednii objekt zlochynu,peredbachenoho st. 238 KK Ukrainy / T.H. Savenkova // Yurydychna nauka. — 2015. — № 1. — S. 101—112.

34. *Habro O.I.* Derzhavnyi zakhyst ta zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u sudochynstvi, za zakonodavstvom Ukrainy / O.I. Habro, N.S. Karpov // Borotba z orhanizovanoi zlochynnisti i koruptsiiei (teoriia i praktyka) / Mizhvidomchy naukovo-doslidnyi tsestr z problem borotby z orhanizovanoi zlochynnisti. — K. : 2007. — 17. — S. 254—266.

35. *Vorobei P.A.* Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnu torhovelnu diialnist : Monohrafiia / P.A. Vorobei. — K. : Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 1996. — 116 s.

36. *Kogan V.M.* Social'nyj mehanizm ugolovno-pravovogo vozdejstvija / V.M. Kogan. — M. : Izd-vo «Nauka», 1983. — 184 s.

37. *Filimonov V.D.* Kriminologicheskie osnovy ugolovnogo prava / V.D. Filimonov. — Tomsk : Izd-vo Tomskogo un-ta, 1981. — 156 s.

38. *Marceva L.I.* Dialektika i voprosy teorii ugolovnogo prava / A.I. Marceva. — Krasnojars'k : Izd-vo Krasnojars'k. un-ta, 1990. — 86 s.

39. *Sabitov R.A.* Obshhestvennaja opasnost' kak kriterij kriminalizacii / R.A. Sabitov // Aktual'nye problemy kriminalizacii i dekriminalizacii obshhestvenno opasnyh dejanij : sb. nauchnyh trudov. — Omsk : Izd-vo Omskoj vyshej shkoly milicii, 1980. — S. 20—25.

40. *Panov N.I.* Sposob sovershenija prestuplenija i ugolvnaja otvetstvennost' / N.I. Panov. — Har'kov : Vyshha shkola, 1982. — 161 s.

41. *Kudrjavcev V.N.* Obektivnaja storona prestuplenija / V.N. Kudrjavcev. — M. : Gosjurizdat, 1960. — 244 s.

42. *Luneev V.V.* Prestupnost' XX veka. Miroye, regional'nye i rossijskie tendencii / V.V. Luneev; predisl. V.N. Kudrjavceva. — M. : NORMA, 1997, — 525 s.

43. *Zagorodnikov N.I.* Napravlenie izuchenija sovet'skogo ugolovnogo prava / N.I. Zagorodnikov, N.A. Struchkov // Sov. gosudarstvo i pravo. — 1981. — № 7. — 48—56.

44. *Zelinskij A.F.* Kryminal'naja psihologija : Nauch. prakt. izd. / A.F. Zelinskij. — K. : Jurinkom Inter, 1999. — 240 s.

45. *Vicin S.E.* O nauchno-pravovyh predposylkah ogranichenija prestupnosti kak negativno otklonjajushhegosja povedenija / S.E. Vicin [Jelektronnyj resurs]. — Rezhim dostupa : http://sartracc.ru/i.php?oper=read_file&filename=Pub/vicin%2823-05-05%29.htm.

46. Konstytutsiia Ukrainy pryiniata 28 chervnia 1996 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1996. — № 30. — St. 141.

47. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2001. — № 25—26. — St. 131.

48. *Gauhman L.D.* Kvalifikacija prestuplenij: zakon, teoriija, praktyka / L.D. Gauhman. — 2-e izd., pererab. i dop. — M. : A.O. «Centr. jur. infor.», 2003. — 448 s.

49. Pro okhoronu navkolysnogo pryrodnogo seredovyschha [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1991 r. № 1264- XIII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1991. — № 41 — St. 546.

50. Pro Chervonu knyhu Ukrainy [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 07 liutoho 2002 r. № 3055-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2002. — № 30. — St. 201.

51. Pro tvarynnyi svit [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 13 hrudnia 2001 r. № 2894-III // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2002. — № 14. — St. 97.

52. Pro roslynniy svit [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 1999 r. № 591-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1999. — № 22–23. — St. 198.

53. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 r. № 964-IV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2003. — № 39. — St. 351.

54. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 2 zhovtnia 1992 r. № 2657 — XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1992. — № 48. — St. 650.

55. Pro derzhavnu taiemnytsiu: Zakon Ukrainy vid 21 sichnia 1994 r. № 3855 — XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1994. — № 16. — St. 93.

56. Pro vykorystannia yadernoi enerhii ta radiatsiiu bezpeku: Zakon Ukrainy vid 8 liutoho 1995 r. № 39/95 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1995. — № 12. — St. 81.

57. Polozhennia pro derzhavnu systemu monitorinhu dovkillia: zatverdzheno Postanovoiu KМУ vid 30 bereznia 1998 r. № 391 // Ofiinyi visnyk Ukrainy. — 1998. — № 13. — Kod aktu 512 / 1998.

58. Polozhennia pro derzhavnyi sanitarno-epidemiolohichni nahliad: zatverdzheno Postanovoiu KМУ vid 19 serpnia 2002 r. № 1217 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. — 2002. — № 34. — St. 1612.

59. Pro zonu nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii: Zakon Ukrainy vid 13 lypnia 2000 r. № 1908-III // VVR Ukrainy. — 2000. — № 42. — St. 348.

60. Rol' kul'turnyh cennostej v ugovovno-pravovom regulirovanii [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa : <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyx-cennostej-v-ugovovno-pravovom-regulirovanii.html>.

61. *Poznyshev S.V.* Osnovnye nachala nauki ugovovnogo prava / S.V. Poznyshev. — M., 1907. — 234 s.

62. *Bljuher A.F.* Jeticheskie osnovanija i argumenty v teorijah pravovogo nakazanja: avtoref. dis...kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugovovnoe pravo i kriminologija: ugovovno-ispolnitel'noe pravo / A.F. Bljuher. — Moskva, 2009. — 22 s.

63. *Bundaeva O.A.* Nравstvennye osnovanija nakazanja : avtoref. dis...kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 — ugovovnoe pravo i kriminologija: ugovovno-ispolnitel'noe pravo / O.A. Bundaeva. — Saransk, 2009. — 21 s.

64. Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii 1979 r. pro okhoronu dykoi fauny i flory ta pryrodnogo seredovyshcha isnuvannia v Yevropi [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 29 zhovtnia 1996 r. № 436/96 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1996. — № 50 — St. 278.

65. Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro zabezpechennia mihruichykh vydiv dykykh tvaryn [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 19 bereznia 1999 r. № 535-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1999. — № 18. — St. 134.

66. Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro mizhnarodnu torhivliu vydamy dykoi fauny i flory, shcho perebuvaiut pid zahroziu znyshchennia [Tekst]: Zakon Ukrainy vid 14 travnia 1999 r. № 662-XIV // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 1999. — № 28 — St. 565.

67. Pro pryiednannia Ukrajinu do Konvenciji pro okhoronu biologichnogo riznomanittja [Tekst]: Zakon Ukrajinu vid 29 lystopada 1994 r. № 257/94-VR // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajinu. — 1994. — № 49. — St. 433.

68. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and Dj, prof. N.F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg : “Yundichesky Centei Press”, 2001 — 234 p.

69. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001. — 298 p.

70. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

71. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.

72. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

Савенкова Т.Г. Соціально-правова обумовленість кримінально-правової заборони діяння, передбаченого статтею 238 Кримінального кодексу України

У статті досліджуються чинники соціально-правової обумовленості злочину, передбаченого статтею 238 Кримінального кодексу України. Автор аналізує існуючі погляди на соціально-правову обумовленість злочину, передбаченого статтею 238 Кримінального кодексу України, від підстав криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь.

Ключові слова: соціально-правова обумовленість, кримінально-правова заборона, критерії, чинники.

Савенкова Т.Г. Социально-правовая обусловленность преступления, предусмотренного статьей 238 Уголовного кодекса Украины

В статье исследуются факторы социально-правовой обусловленности преступления, предусмотренного статьей 238 Уголовного кодекса Украины. Автор анализирует существующие взгляды на социально-правовую обусловленность преступления. Критически оценивая их, указывает на различие социальной обусловленности преступления, предусмотренного статьей 238 Уголовного кодекса Украины, от оснований криминализации и декриминализации общественно опасных деяний.

Ключевые слова: социально-правовая обусловленность, уголовно-правовой запрет, критерии, факторы.

Savenkova T. Social-legal Conditionality of a Crime under Article 238 of the Criminal Code of Ukraine

The article deals with the factors of social-legal conditionality of a crime under Article 238 of the Criminal Code of Ukraine. The author researches the existing viewpoints on the social-legal conditionality of a crime in detail. Critically analyzing them, the author indicates the difference between the social conditionality of a crime under Article 238 of the Criminal Code of Ukraine and the grounds for criminalization and decriminalization of socially dangerous acts.

Keywords: Social-legal conditionality; Criminal prohibition; Criteria; Factors

Стаття надійшла до редакції 17.03.2017.